

ΛΙΑ ΦΛΕΜΙΝΓΚ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΙΑ

ΤΟ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: THE LAST PEARL
Από τις Εκδόσεις Simon & Schuster, Λονδίνο 2016
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το τελευταίο μαργαριτάρι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Leah Fleming
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Χρήστος Καψάλης
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Φίλια Μπουγιούκου
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Νέλλυ Βασιλείου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρορα

© Leah Fleming, 2016
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Lee Avison/Trevillion Images
Sophie McAulay/123RF
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2017

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2017, 3.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2105-6
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2106-3

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΛΙΑ ΦΛΕΜΙΝΓΚ

ΤΟ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ

*Μετάφραση:
Χρήστος Καψάλης*

Υπάρχει μονάχα ένα κόσμημα
που ταιριάζει εξίσου σε όλες...

Ζήτω το μαργαριταρένιο κολιέ, αληθινό ή φο,
από το πρώτο ραντεβού μέχρι την ύστατη πνοή μας.

Genevieve Antoine Dariaux, *A Guide to Elegance*

Μέρος Πρώτο

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ

Το μαργαριτοφόρο μύδι των Βρετανικών Νήσων (*unio margaritifera*) διαθέτει ένα παχύ, τραχύ και δύσμορφο όστρακο... Ενίοτε εντοπίζεται σκεβρό, αλλοιωμένο, καλυμμένο με βελάνους.

Kunz and Stevenson, *The Book of the Pearl*, 1908

Πρόλογος

Πέρθσεο, Ιούλιος 1879

Τα αγόρια στην πλατεία του χωριού επιδίδονταν με ζέση στον απογευματινό ποδοσφαιρικό τους αγώνα, γυμνόστηθα, με τις πλάτες τους μαυρισμένες σαν αργασμένα δέρματα, έχοντας σκαρώσει τα τέρματα με τα σκονισμένα πονκάμισά τους. Ο ψηλότερος, ένα κεφάλι πάνω από τους άλλους, είχε πάρει θέση στο τέρμα, τα σγουρά, μαύρα μαλλιά του ιδρωμένα από τη λάβρα της μέρας, όταν μια φωνή ακούστηκε από την πόρτα της αυλής του αγροτόσπιτου παρακάτω στον δρόμο, ζητώντας την προσοχή του.

«Τζέμι, άσ' το τόπι και τράβα να φέρεις τον πατέρα σου από το ποτάμι», φώναξε η Τζιν Μπέιλι, η μητέρα του. «Το φαγητό είναι έτοιμο και θα κρυώσει μέχρι ν' αποφασίσει η αφεντιά του να μας καταδεχτεί».

Δεν ήταν λίγοι εκείνοι στο χωριό του Γκλενκόριν που απορούσαν πώς μια γυναίκα σαν την Τζιν Γκάθρι είχε πάρει για άντρα της έναν άνθρωπο σαν τον Σαμ Μπέιλι. Εντάξει, ήταν όμορφος, με πυκνά, κατάμαυρα, σγουρά μαλλιά και βλέμμα σκούρο, γοητευτικό. Σε εκείνον είχε μοιάσει ο γιος του. Δε φοβόταν τη σκληρή δουλειά στα δάση, όμως στα μάτια των χωρικών ο Σαμ δεν ήταν παρά ένας τσιγγάνος, κι οι χωριανοί ήξεραν πως τέτοιοι άνθρωποι δε βασιλιόντουσαν όταν το πνεύμα άρχιζε να γαργαλάει τα πόδια τους.

«Πάω αμέσως», φώναξε ο Τζεμ, γυρίζοντας προς το μέρος της για να της απαντήσει, κι εκείνη τη στιγμή η μπάλα πέρασε

βολίδα από μπροστά του, οπότε η αντίπαλη ομάδα ξέσπασε σε πανηγυρισμούς. Εκείνος βούτηξε το πουκάμισό του, ανασηκώνοντας τους ώμους. «Συγγνώμη, παιδιά, τα λέμε αύριο». Ο λόγος της μητέρας του ήταν νόμος.

Στα δάση γύρω από το Περθ ήταν κατακαλόκαιρο, και κόντευε η κυνηγετική περίοδος, όμως μεσολαβούσε ένα σύντομο διάστημα για το μάζεμα του άχυρου και το ψάρεμα στο ποτάμι, στο κτήμα όπου εργαζόνταν οι Μπέιλι. Ήταν ό,τι κοντινότερο σε διακοπές ήξεραν οι χωρικοί. Οι όχθες του ποταμού κατακλύζονταν από παραθεριστές και ντόπιους που σάρωναν τα νερά, αναζητώντας εκείνα τα πολύτιμα όστρακα που μέσα τους έκρυβαν μαργαριτάρια και ήταν ικανά να τους χαρίσουν μια ολόκληρη περιουσία.

Έτσι όπως κατηφόριζε τρέχοντας κατά το ποτάμι, ακολουθώντας ένα μυστικό μονοπάτι ρυμμένο πίσω από τα ψηλά πεύκα με τις μυρωδάτες βελόνες και τα κουκουνάκια τους, ο Τζεμ Μπέιλι ήξερε ακριβώς το σημείο όπου ο πατέρας του γύρευε τα μαργαριτάρια κάθε καλοκαίρι, απόμερα από τους ξένους που κατέφθαναν με τις κυρτές σκηνές και τα τροχόσπιτά τους. Ήταν η περίοδος της ξηρασίας, όταν το ποτάμι κυλούσε πλούσιο και γαλήνιο στο κέντρο, και οι καταυλισμοί όπου έπιαναν πόστο οι υλοτόμοι τον χειμώνα τώρα κατακλύζονταν από κυνηγούς μαργαριταριών που πλατσούριζαν στα ρηγά, γυρεύοντας θησαυρούς.

Ο Τζεμ λάτρευε τη σιγαλιά του πυκνού δάσους. Ο παππούς του άλλοτε δούλευε σε αυτά τα κρυφά σημεία, έκοβε τα θεόρατα πεύκα, ενώ ταυτόχρονα επόπτευε τους άλλους αρουραίους του ποταμού που έριχναν τους κορμούς στο ποτάμι, για να τους μεταφέρει το νερό με ταχύτητα στα πριονιστήρια. Αυτή ήταν δουλειά φθινοπωρινή, όταν ξεκινούσε για τα καλά η σεζόν, όμως, ώσπου να βγουν οι ραβδιστές να προγκήξουν τα πουλιά, στις Δώδεκα του Αυγούστου,* άλλη δουλειά δεν είχε παρά να βοηθάει τον πατέρα του να ψάχνει στον πυθμένα του ποταμού, γυρεύοντας εκείνα τα πολύτιμα όστρακα που θα τους επέτρεπαν να αλεί-

* Η μέρα που ξεκινάει το κυνήγι του τσαλαπετεινού.

ψουν με μέλι το σκληρό ψωμί από βρόμη και να αγοράσουν γερός μπότες για τα χιόνια που θα έπεφταν.

Ο Τζεμ ήταν μοναχοπαίδι. Όταν ο Σαμ Μπέιλι, ταξιδιώτης ασταμάτητος, στάθηκε για να βγάλει λίγα μεροκάματα στα κτήματα του αφέντη, δε θα μπορούσε να φανταστεί πως τα τριγυρίσματά του σύντομα θα τελείωναν. Κι όταν ήρθε ο καιρός η φυλή του να τραβήξει παρακάτω, εκείνος είχε ήδη μαγευτεί από τους ήσυχους τρόπους της Τζιν Γκάθρι, που συγύριζε και έφτιαχνε φαγητό στις κυνηγετικές καμπίνες. Του είχε χαρίσει έναν γερό γιο, κι ας είχε πατήσει τα σαράντα, έναν γιο που πάλευαν να κρατήσουν μακριά από το δάσος και τη δουλειά του αφέντη, γράφοντάς τον στο σχολείο, όπου εκτελούσε χρέη βοηθού δασκάλου. Μόλις σχολούσε από εκεί, ο Τζεμ πήγαινε με τον πατέρα του για ψάρεμα ώσπου να νυχτώσει. Ο Σαμ Μπέιλι ήταν ο αδιαμφισβήτητος βασιλιάς των κυνηγών μαργαριταριών, κι ο Τζεμ ξετρελαινόταν να τον παρακολουθεί. Έκανε τη δουλειά με τον παλιό τρόπο, με τη μέθοδο των τσιγγάνων. Με «τον σωστό τρόπο», έλεγε του γιου του.

«Μην το ξεχνάς ποτέ, γιε μου, το μαργαριτάρι είναι δώρο της φύσης, είναι ευλογία Θεού και δεν κάνει να χαραμιζεται. Πρέπει να ανοίγεις το όστρακο μια στάλα, να μην το τσακίζεις, ειδάλως σκοτώνεις το πλάσμα μέσα του, όπως κάνουν τα αγροτόπαιδα. Αλλά και κάποιοι από τους δικούς μου τα ίδια χάλια είναι. Όλα εκείνα τα όστρακα που σαπίζουν στις όχθες και βρομάει ο τόπος... Γιατί να σκοτώσεις τη χήνα που γεννάει τα χρυσά αυγά;»

Ο Τζεμ είδε τον πατέρα του σκυμμένο πάνω από το ποτάμι να κοιτάζει μέσα στα νερά, χρησιμοποιώντας έναν ξύλινο κουβά με γυάλινο πάτο, ψάχνοντας στο καθαρό νερό. Ήταν χωμένος μέχρι το στήθος στο κρύο ποτάμι.

«Βρήκες τίποτα σήμερα;» φώναξε ο Τζεμ, όμως ο πατέρας του ήταν απασχολημένος και στην αρχή δεν αποκρίθηκε. Σήκωσε το κεφάλι και χαμογέλασε.

«Έλα να βάλεις κι εσύ ένα χεράκι».

«Η μαμά λέει ότι είναι ώρα να βγεις, αλλιώς θα πλευριτωθείς».

«Όχου, άσε με... Εδώ πέρα είναι, το ξέρω μαθές. Είδα όνειρο

χθες βράδυ. Εδώ κάτω, περιμένει. Έλα μέσα να δεις. Νέος είσαι, το μάτι σου κόβει καλύτερα, άσε που μ' έχει πεθάνει η πλάτη μου».

Ο Τζεμ σήκωσε τα παντελόνια του και μπήκε ξυπόλυτος στο ποτάμι, παίρνοντας στο χέρι το ραβδί του ξύστη, που έχει τα αγκίστρια του γυρισμένα κατά μέσα, ώστε να ξεκολλάει το όστρακο από τη φωλιά του. Με τα πέλματά του ψάρευε τριγύρω, ανάμεσα στις πέτρες, τις λάσπες και την άμμο, βγάζοντας όστρακα στην επιφάνεια, που τα έδινε στον Σαμ για να τα παραχώνει στο σακί που είχε κρεμασμένο γύρω από το κορμί του, ήδη βαρύ από τα κλειστά όστρακα.

«Άντε, πάμε σπίτι, το φαγητό περιμένει στο τσουκάλι». Ο Τζεμ πεινούσε.

«Στάκα και μη βιάζεσαι», απάντησε ο Σαμ, με έναν ξερόβηχα που δεν άρεσε καθόλου στον Τζεμ να ακούει. «Τι είν' αυτό εκεί κάτω, δεν το βλέπεις, στα αριστερά κείνης da της πέτρας;»

«Τίποτα, ένα σκεβρό απολειφάδι». Ο Τζεμ το ψηλαφούσε με τα δάχτυλα του ποδιού του.

«Φέρ' το πάνω, το λοιπόν».

«Μα είναι ένα γέρικο, ταλαίπωρο πράμα».

«Αυτά είναι τα καλύτερα. Τίποτα δεν μπόρεσα να σου μάθω, μικρέ; Υπάρχει λόγος που είναι έτσι κακομούτσουνα. Φέρ' το πάνω».

Το αγόρι και ο μεγάλος άντρας κάθισαν στη χορταριασμένη όχθη, καθώς ο Σαμ έπιανε να ανοίξει προσεκτικά τα μύδια με τη σειρά, όμως δεν έβρισκε τίποτα το αξιόλογο, μονάχα εκείνα τα γυαλιστερά μαλάκια. Κάποια ήταν τελείως άχρηστα και δεν άξιζαν τον κόπο να τα ανοίξουν, οπότε ο Τζεμ τα πετούσε ξανά στο ποτάμι. Δύο είχαν μικρά μαργαριτάρια, σαν μικροσκοπικά σκάγια. Βρήκαν κι ένα που είχε σχήμα μικροσκοπικού βαλανιδιού, από εκείνα που τα λέγανε «βαρελίσια». Όλα αυτά κατέληγαν στο τενεκεδάκι του Σαμ, θα τα πουλούσε μαζί.

«Μπαμπά, δε σε βλέπω από την πείνα. Άντε, πάμε σπίτι, ει-dάλλως με περιμένει κατσάδα».

«Στάσου, εδώ πέρα είναι, το ξέρω. Το 'δα στο όνειρό μου». Ο Σαμ άνοιξε ακόμα ένα στραβοχυμένο όστρακο, με μια καμπού-

ρα στη ράχη του, ψηλαφώντας μέσα του για να δει μήπως κρυβόταν κάτι ανάμεσα στις πτυχώσεις της σάρκας.

«Τίποτα δεν υπάρχει εδώ». Ο Τζεμ είχε βαρεθεί και το στομάχι του γουργούριζε την ώρα που ψαχούλευε εκείνο το γέρικο, κακομούτσουνο όστρακο που είχε ανεβάσει τελευταίο, όμως ξαφνικά άγγιξε κάτι, κι όπως το έβγαλε, ήταν ένα πράγμα που έμοιαζε με μεγάλο, άσπρο βόλο. Ο πατέρας του έριξε μια ματιά κι αμέσως σταυροκοπήθηκε και σφύριξε. «Δόξα να 'χει ο Μεγαλοδύναμος. Έχεις ξαναδεί κάτι τέτοιο όσα χρόνια είσαι σε τούτο τον κόσμο;»

Ο Τζεμ κρατούσε το μαργαριτάρι στην παλάμη του. Η καρδιά του χοροπηδούσε. Ακόμα κι αυτός ήξερε πως ήταν κάτι το ξεχωριστό, ήταν μεγαλύτερο από κάθε άλλο μαργαριτάρι που είχαν βρει ως τότε. Μια τέλεια σφαίρα, κι όπως την έβρισκε το φως του ήλιου, πάνω στη λεία επιφάνειά της απλώνονταν όλα τα χρώματα του ουράνιου τόξου. «Έ και να το δει η μαμά, θα τρελαθεί».

«Όχι, μην το πεις πουθενά. Αυτό είναι το μυστικό μας. Την ξέρεις τη μάνα σου, πιάνει την κουβέντα με τις άλλες τις κυράδες, και μετά θα θέλουν όλοι να μάθουν πού βρέθηκε αυτό το στολίδι. Μπορείς να ψάχνεις μια ζωή και τέτοια ομορφιά να μη βρεις ποτέ σου. Αξίζει μια περιουσία, μικρή. Το ξέρω καλά, όπου βρέθηκε ένα τέτοιο, θα κρύβονται κι άλλα. Δόξα να 'χει ο Θεός, γιατί αυτός μου το 'πε στ' όνειρό μου. Αυτό εδώ το μικράκι θα αλλάξει τη ζωή μας, άκου που σου λέω». Ο Σαμ φίλησε το μαργαριτάρι.

Ο Τζεμ μπορούσε να διακρίνει τον ενθουσιασμό στο ηλιοψημένο πρόσωπο του πατέρα του, όμως ταυτόχρονα άκουγε τη ρηχή ανάσα και τον τραχύ βήχα που τράνταζε το στήθος του. Ο μπαμπάς γερούσε, δεν ήταν πια για να χώνεται στα ποτάμια και να σέρνει κορμούς. Αν αυτό το μαργαριτάρι τούς εξασφάλιζε χειμωνιάτικα ρούχα, ένα άλογο κι ένα κάρο, τότε άξιζε τον κόπο.

Πάντως, όπως ανηφόριζαν το μονοπάτι, και οι πευκοβελόνες τρίβονταν κι έσπαγαν κάτω από τα ξυπόλυτα πόδια του, ο Τζεμ ένιωθε τη χαρά της αναζήτησης. Όλη η απογοήτευση από τα άδεια όστρακα ξεχνιόταν όταν κουβαλούσες στο πουγκί σου ένα τέτοιο θαύμα. Άραγε αυτό σήμαινε πως η τύχη τους είχε αλλάξει προς το καλύτερο;

Γιορκ, 1879

Το φως της αυγής ξεμύτισε μέσα από την τρύπα της κουρτίνας. Ήταν ξανά Σάββατο, η καλύτερη μέρα της εβδομάδας για την Γκρέτα Κοστέλο, όπως γύριναγε στο πλάι για να κατέβει από το σανίδι του κρεβατιού, προσπαθώντας να μην ξυπνήσει την αδερφή της, την Κίτι. Είχε παρακοιμηθεί ξανά, έτσι που δεν προλάβαινε να ρίξει λίγο νερό στο πρόσωπό της από τη λαβομάνα, την ώρα που φόραγε το λεπτό, ριγέ πουκάμισό της και τη βαμβακερή φούστα της, τυλίγοντας το πλεκτό σάλι πάνω στο στήθος της όπως έπιανε τις πυκνές, μαύρες πλεξούδες ψηλά στο κεφάλι της. Κατέβηκε ακροπατώντας τα απότομα ξύλινα σκαλοπάτια, φορώντας μονάχα τις κάλτσες της. Τα παπούτσια της θα έπρεπε να την περιέμεναν γυαλισμένα, ειδάλλως ο αδερφός της, ο Τομ, θα τα άκουγε.

Το τσάι άχνιζε πάνω στα αποκαΐδια της φωτιάς, όμως δεν υπήρχε χρόνος για χάσιμο. Η μητέρα κοιμόταν στο ράντζο και σάλεψε την ώρα που η Γκρέτα σήκωνε το μάνταλο της πόρτας, η οποία έβγαζε κατευθείαν στον σκοτεινό δρόμο. Ευχήθηκε ο κύριος Έμπραχαμς να είχε θυμηθεί να ξεκλειδώσει την πόρτα του.

Η Γκρέτα ανηφόρισε με γοργό βήμα τη Γουόλμγκεϊτ, τραβώντας προς το σπίτι του ηλικιωμένου ωρολογοποιού, ο οποίος έμενε στο Όλντγουορκ, στην απέναντι όχθη του ποταμού Φος, προσπαθώντας να μην τουρτουρίζει στην ψύχρα της αυγής. Ήταν ανατριχιαστικά εκείνες τις πρώτες στιγμές της μέρας· άνθρωποι χωμένοι στα κατώφλια ροχάλιζαν, ψωριάρικα σκυλιά γύρευαν

αποφάγια. Τουλάχιστον τα πλυμένα ρούχα ήταν έτοιμα πριν το ιερό του Σάββατο· ένα καθαρό πουκάμισο, εσώρουχα προσεκτικά σιδερωμένα και μανταρισμένα. Η μητέρα φρόντιζε πάντοτε τα ρούχα του, τα έβαζε χώρια, κι ευχαριστούσε την τύχη της που είχε δουλειά στο τέλος της εβδομάδας παρά τη Δευτέρα. Τώρα πια ο ωρολογοποιός ζούσε μονάχος του και πάντοτε υποδεχόταν τα πλυμένα λες κι ήταν τα πετράδια του Στέμματος, τα κοίταγε κι έγνεφε καταφατικά, όλο ευγνωμοσύνη.

Κάποιες φορές, όταν του τα παρέδιδε, τον έβρισκε απασχολημένο στον πάγκο του, σκυμμένο πάνω από κάποιο ρολόι που χρειαζόταν επισκευή, με ένα κερί να φωτίζει μια σφαίρα γεμάτη νερό που την είχε για μεγεθυντικό φακό, και τότε σήκωνε τα κουρασμένα μάτια του, τα βαριά του βλέφαρα δίχως ματόκλαδα. «Α, Μαργκαρέτα, πέρασε κιόλας ο καιρός;»

Της άρεσε πολύ εκείνος ο ιδιαίτερος τρόπος που πρόφερε το όνομά της: Μαργκαρέτα.

«Το ξέρεις πως το όνομά σου είναι η ελληνική λέξη για το μαργαριτάρι;» της έλεγε κάθε φορά.

Κι εκείνη που νόμιζε πως της είχαν δώσει το όνομα της Οσίας Μάργκαρετ Κλίθροου του Γιορκ, η οποία μαρτύρησε όταν την πατίκωσαν ανάμεσα σε δύο πόρτες επειδή πρόσφερε καταφύγιο σε έναν Ιησουίτη ιερέα τον παλιό, κακό καιρό, ή τουλάχιστον έτσι της είχε πει μια φορά ο πατέρας της. «Μάργκαρετ» ήταν το κανονικό της όνομα, όμως ο μπαμπάς από μικρή τη φώναζε «Γκρέτα», κι αυτό της άρεσε περισσότερο. Σήμερα, ήταν το κορίτσι του Σαββάτου, που είχε την ευκαιρία να ξεφύγει για λίγο από τη φτώχεια της ιρλανδικής συνοικίας στην παλιά πόλη. Αργότερα, θα κατηφόριζε μέχρι την οδό Κοινοβουλίου, ανάμεσα στους πολύβουους πάγκους που στήνονταν εκεί, για να βοηθήσει, μιας κι έτσι εξασφάλιζε στην οικογένεια καλοδεχούμενη βοήθεια.

Πρώτα, όμως, έπρεπε να φροντίσει τον κύριο Έιμπραχαμς, ως η εθνική παρακόρη του Σαββάτου, που άναβε τα λυχνάρια του πριν από τη δύση του ηλίου το βράδυ της Παρασκευής, ετοίμαζε τη φωτιά του και την άναβε ξανά το πρωί του Σαββάτου, φρόντιζε ώστε τα «κυριακάτικα» του να τον περιμένουν όταν ση-

κωνόταν από το κρεβάτι, κι ύστερα έβαζε να ζεσταθεί η ειδική σούπα του στη φωτιά. Η μητέρα ευχαρίστως έκανε εκείνες τις δουλειές για καιρό, όμως με ακόμα μεγαλύτερη ευχαρίστηση ανέθεσε αυτό το έργο στη μεγαλύτερη θυγατέρα της, μόλις η Γκρέτα έγινε δεκατεσσάρων χρόνων.

Ο Σαούλ Έμπραχαμς ανήκε σε έναν άλλο κόσμο, σε έναν κόσμο βιβλίων και ξένων γλωσσών. Ανήκε στην εβραϊκή φυλή και μιλούσε εβραϊκά με τους φίλους του. Ήταν χήρος, αδύναμος και κουρασμένος, ολημερίς δούλευε στο εργαστήρι του, που ήταν γεμάτο ρολόγια τα οποία χτυπούσαν, κάποια σήμαιναν την ώρα σκόρπια, άλλα έστεκαν βουβά και σκονισμένα, περιμένοντας το μαγικό άγγιγμά του.

Η Γκρέτα σήκωσε το μάνταλο κι άνοιξε την πόρτα του σπιτιού του κυρίου Έμπραχαμς. Σκάλισε τα κάρβουνα για να ζωντανέψει η φωτιά, φρόντισε να προσθέσει αρκετά ξύλα και συγκύρισε λιγάκι τα σκόρπια αντικείμενα. Το σπίτι μύριζε κιμωλία, οινόπνευμα, λάδι και λούστρο. Ο πάγκος του ήταν γεμάτος ματογυάλια, βούρτσες και κάθε λογής εργαλεία. Της άρεσε να κοντοστέκεται πάνω από τα ρολόγια που επιδιόρθωνε, να ακουμπά με τα ακροδάχτυλά της τις λεπτές λίμες και τα όργανα που χρησιμοποιούσε ο τεχνίτης, να παρατηρεί κάποιο χαλασμένο κόσμημα, βραχιόλια και αλυσίδες μαρκαρισμένες προς επισκευή, δίπλα στα σίδερα και τα εργαλεία της συγκόλλησης, που δεν έκανε να τα αγγίζει. Η Γκρέτα ήξερε πως ο κύριος Έμπραχαμς δε θα εργαζόταν σήμερα, ούτε και θα μαγειρεύε, παρά μόνο μετά τη δύση του ηλίου.

Ευχαριστημένη που είχε ολοκληρώσει την πρώτη δουλειά της μέρας, έφυγε από το σπίτι.

Ήταν ώρα να κατηφορίσει γρήγορα προς το σημείο όπου θα απλωνόταν η λαϊκή αγορά, κατά μήκος της οδού Κοινοβουλίου, για να βοηθήσει στο στήσιμο των πάγκων. Εκεί ήταν μια τυφλή που έπλεκε καλάθια και πάντοτε χρειαζόταν ένα χεράκι, καθώς και μερικές επαρχιώτισσες που έφτιαχναν βούτυρο και της ζητούσαν να προσέχει τα μωρά τους, όση ώρα αυτές αράδιαζαν τα τυριά και τα πήγματα. Ήξεραν πως μπορούσαν να της έχουν εμπιστοσύνη πίσω από τους πάγκους. Δουλειά της έβρισκαν κι

αυτοί που πούλαγαν λαχανικά: Την έβαζαν να βγάξει τα χαλασμένα φύλλα από τα λάχανα, να ξεφορτώνει κούτες με φρούτα και να στήνει στον πάγκο τα καλύτερα κομμάτια.

Αν η Γκρέτα στεκόταν τυχερή, την περιέμεναν κούπες με τσάι και ψωμάκια, ή ίσως κάποιιο κομμάτι ώριμου τυριού, που το παρόχωνε στην τσέπη της ποδιάς της, μαζί με τις λιγοστές δεκάρες που εξασφάλιζε βοηθώντας εκεί γύρω.

Απέφευγε τους μεθυσμένους, που είχαν άλλα πράγματα κατά νου. Οι Κοστέλο μπορεί να ήταν πάμφτωχοι, όμως η μητέρα την προειδοποιούσε να μην κοιτάζει επίμονα κανέναν άντρα, ειδικά ίσως να νόμιζε κανείς πως μπορούσε να την τραβήξει μέχρι το σοκάκι παραδίπλα και να βάλει χέρι στα απόκρυφά της. Κάποιες από τις φιλενάδες της από το σχολείο είχαν ήδη πάρει τον κακό δρόμο, κι έτσι τα βράδια της Παρασκευής, όταν οι άντρες είχαν στην τσέπη τα μισθά τους, κατέβαιναν στην πόλη με τα μούτρα τους βαμμένα.

Η Γκρέτα ήξερε πως έδειχνε μεγαλύτερη από ό,τι ήταν, με τα μαλλιά της πιασμένα ψηλά. Η ιρλανδέζικη ομορφιά της, με τα σγουρά, μαύρα μαλλιά της να σαλεύουν στον νοτιοσημένο αέρα και τα καταγάλανα μάτια της, συχνά τραβούσε την προσοχή ύποπτων ανθρώπων. Όμως, τίποτα δεν ήταν ικανό να την οδηγήσει σε τέτοια άτιμα μονοπάτια. Ήξερε να οσμίζεται τον κίνδυνο.

Όπως παρατηρούσε τα κορίτσια που είχαν βγει για ψώνια με τις μαμάδες τους, ντυμένα με τα όμορφα φουστάνια τους και τα ψηλά καπελίνα που αγόραζαν από τα καλά πιλοποιεία, ήταν δύσκολο να μη ζηλεύει. Αυτά τα κορίτσια δεν ήταν αναγκασμένα να σηκώνονται μέσα στο άγριο χάραμα, ούτε να περνάνε την εβδομάδα με τα χέρια τους βουτηγμένα στα μπουγαδένορα.

Ο ιερέας στην εκκλησία τους έλεγε πως όλοι οι άνθρωποι ήταν το ίδιο στα μάτια του Κυρίου, όχι όμως στο Γιορκ, εκεί δεν ήταν έτσι. Ήξερες πολύ καλά ποια ήταν η θέση σου, ανάλογα με τη διεύθυνσή σου. Οι γειτονιές γύρω από το Γουόλμγκαϊτ μπορεί να ήταν μέσα από τα τείχη της πόλης, όμως ήταν συννοικίες γεμάτες ποντικούς, ένας λαβύρινθος από σοκάκια και ερειπωμένα σπίτια, κατακλυσμένα από Ιρλανδούς μετανάστες που είχαν έρθει

στην πόλη έπειτα από τον τρομερό λιμό τη χρονιά που καταστράφηκε η σοδειά της πατάτας, χρόνια πριν. Ο Μπρένταν Κοστέλο ήταν σκαφτιάς, δούλευε στις επιχωματώσεις για τους σιδηροδρόμους στο Γιόρκσερ. Έβγαζε καλό μισθό, και βρήκε μια Αγγλίδα για γυναίκα. Έφτιαξαν ένα αξιοσέβαστο σπιτικό, είχαν ρούχα και φαγητό κι έμεναν σε καθαρό σπίτι, όμως ο θάνατός του από χολέρα άλλαξε τα πάντα. Τώρα, η μητέρα της Γκρέτα νοίκιαζε δύο δωμάτια, όπου οι κοριοί έστηναν χορό, κοντά στο πλυσταριό και τους σωλήνες, ώστε να μπορεί να βράζει νερό στο καζάνι και να αναλαμβάνει ρούχα για πλύσιμο.

Δύο από τους αδερφούς της Γκρέτα είχαν πεθάνει μωρά ακόμη, και τώρα είχε απομείνει μονάχα ο Τομ και η Κίτι, που χρειάζονταν στέγη και τροφή. Ήταν δύσκολα τα πράγματα σ' εκείνα τα υγρά δωμάτια, όμως κανείς δεν μπορούσε να κατηγορήσει τη μητέρα πως δεν έκανε ό,τι μπορούσε ώστε να έχουν όλα τα καλά. Ήταν αδύνατο να συνεχίσει η Γκρέτα να φοιτά στο Σεντ Μάργκαρετ, από τη στιγμή που τη χρειαζόταν η μητέρα της στο σπίτι. Ο Τομ πήγαινε μαζί με τα αγόρια που έβγαιναν στους δρόμους και μάζευαν τις ακαθαρσίες των σκύλων με κουβάδες για να τις πουλήσουν στα ταμπάκια, κι έτσι και ξεσπούσε κανέναν καβγάς, γυρνούσε στο σπίτι ζέχνοντας. Ακόμα και η Κίτι έπρεπε να προσέχει μωρά, για να φέρνει στο σπίτι μερικές δεκάρες. Έτσι κατάφεραν να επιβιώνουν μέχρι το Σαββατοκύριακο.

Υπήρχαν και μούτρα όπως η Νόρα Γουόλς, που έβγαζε το ψωμί της διαβάζοντας τις παλάμες των ανθρώπων και τα φύλλα του τσαγιού, κι έλεγε ένα σωρό σαχλαμάρες στους αφελείς που την άκουγαν με μάτια γουρλωμένα. Τις προάλλες, είχε πάει και είχε κατσικωθεί στο τραπέζι τους για να πει μια κούπα τσάι και να κουτσομπολέψει λιγάκι, την ώρα που η μητέρα παιδευόταν να σιδερώνει πουκάμισα.

«Τι βλέπεις;» ρώτησε η Κίτι, παρακολουθώντας την ηλικιωμένη γυναίκα να φέρνει βόλτα τα φύλλα από το τσάι της μητέρας της.

«Βλέπω... Και τι δε βλέπω. Δε χρειάζεται να ψάξεις πολύ για να βρεις τα σεκλέτια σου, Σάντι καλή μου», αναστέναξε η Νόρα.

«Κάτι μας είπες τώρα. Ο άντρας μου έφυγε πριν την ώρα του, έχασα δύο μικρά από τον πυρετό και είμαι σ' ένα σπίτι γεμάτο υγρασία και ζούφια».

«Κι όμως, τα πράγματα θα σιάξουν, με τον καιρό, στον λόγο μου. Θα βρεις παρηγοριά. Να, δες».

Η Γκρέτα ένιωσε την περιέργεια να μάθει περισσότερα. «Διάβασε τα δικά μου, μαθές». Πρότεινε την κούπα της. Να πήγαιναν τα πράγματα χειρότερα από ό,τι τα τελευταία χρόνια ήταν αδύνατο. Ίσως να την περιμένε κι εκείνη κάποιο καλό μαντάτο.

«Και τα δικά μου», πρόσθεσε η Κίτι, σηκώνοντας το κεφάλι από τις δουλειές της.

«Παραείστε μικρές εσείς για τέτοια πράγματα», είπε απότομα η μητέρα. «Δεν έχει φύλλα τσαγιού γι' αυτές».

«Μπα, ποτέ δεν είναι πολύ νωρίς για να μάθεις το ριζικό σου», απάντησε η Νόρα, όπως ακουμπούσε κάτω την κούπα. «Για να δω το χέρι της μεγάλης. Διαβάζω καλά τις παλάμες».

«Δεν είναι πράγματα αυτά, να προκαλούμε τη μοίρα, να της βάζουμε ιδέες στο μυαλό. Ας' την ήσυχη».

Η Γκρέτα σηκώθηκε μωτρωμένη. «Ποτέ δε διασκεδάζω εγώ. Τι έχει το χέρι μου, καλύτερα είναι των άλλων; Ή μήπως είναι κόλλο;»

«Όχου, άντε, πες της, ειδάλλως δε θα ησυχάσουμε».

Η χήρα Γουόλς παρατήρησε τα μακριά δάχτυλα της Γκρέτα κι ύστερα κοίταξε την κοπέλα. Το πρόσωπο της Γκρέτα είχε αναποκοκκινίσει από την προσμονή. Η χήρα άνοιξε το στόμα της, σαν κάτι να ήθελε να πει, όμως ύστερα κούνησε το κεφάλι της. «Δε βλέπω τίποτα, καλή μου. Θόλωσαν όλα. Μια άλλη μέρα, ίσως».

Η Γκρέτα ήταν σίγουρη πως η Νόρα κάτι είχε δει, από τον τρόπο που άλλαξε κουβέντα, προτού κοιτάξει αλλού.

«Τι, θα πεθάνω νέα;» ψιθύρισε η Γκρέτα, με το βλέμμα καρφωμένο στην ανοιχτή παλάμη της.

«Μη λες σαγλαμάρες, εδώ δες, κοίτα τη μακριά γραμμή ζωής που έχεις, κοίτα δάχτυλα».

«Τότε, τι είδες;»

«Μη χολοσκάς, τίποτα, απλώς κοίτα να ζήσεις τη ζωή σου

όπως σου έρχονται τα πράγματα, όμως να μην αφήσεις να πάνε χαμένα αυτά τα μακριά δάχτυλα. Ότι σου μέλλεται δε θα σε προσπεράσει, κόρη μου, γι' αυτό μη βιάζεσαι. Να'σαι καλά για το κέρασμα, Σάντι, άντε, να πηγαίνω κι εγώ καμιά φορά». Με αυτά τα λόγια, η Νόρα σηκώθηκε κι έφυγε, αφήνοντας την Γκρέτα και τη μητέρα της να κοιτάζονται απορημένες.

«Να, αυτά παθαίνεις όταν πας και χώνεις τη μύτη σου εκεί που δεν είναι δουλειά σου», είπε η μητέρα.

Η Γκρέτα, εν τω μεταξύ, συνέχιζε να κοιτάζει τις παλάμες της, προσπαθώντας να αποφασίσει αν η Νόρα ήξερε κάτι που η ίδια αγνοούσε ή αν όλα αυτά ήταν φούμαρα, όταν ένιωσε μια παλάμη πάνω στον ώμο της.

«Άντε, κοπελιά, τρέχα», φώναξε η γυναίκα ενός αγρότη, διακόπτοντας την ονειροπόληση της Γκρέτα. «Περιμένει πελάτισσα να παραλάβει το καλάθι της».

«Συγγνώμη, τι θέλετε να κάνω μετά;» Η ατελείωτη μέρα συνεχιζόταν.

«Σκούπισε και συγύρισε πίσω από τον πάγκο, φόρτωσε τα καφάσια στο κάρο. Και σβέλτα, κοπελιά, όσο έχει ησυχία».

Μέχρι να φτάσει η ώρα του σχολάσματος, η Γκρέτα ανυπομονούσε να κατηφορίσει στην οδό Σίλβερ, όπου θα ήταν ελεύθερη να τριγυρίσει στα παμπάλαια σοκάκια, με τα κέρματα να κουνουνίζουν στην τσέπη της. Δε βιαζόταν να γυρίσει στο σπίτι, όπου την περίμενε λουτρό μέσα στη μεταλλική μπανιέρα. Έπρεπε να είναι όλοι τους πεντακάθαροι για το Κατηχητικό, όσο κι αν στοίχιζε αυτό στη μητέρα, σε σαπούνη και κόπο.

Η Γκρέτα ακολούθησε τη συνηθισμένη διαδρομή της, διασχίζοντας τα δαιδαλώδη δρομάκια της παλιάς πόλης. Αν έμενες στο Γιορκ, ζούσες σε πολλούς κόσμους, οι φτωχοί ήταν γύρω από το ποτάμι, οι εφημέριοι γύρω από τον Καθεδρικό, οι στρατιώτες στους στρατώνες και οι μαγαζάτορες ήταν συνέχεια ανοιχτοί. Τα τείχη της πόλης έμοιαζαν με μπράτσα που έκλειναν μέσα τους όλους τους ανθρώπους, κι η Γκρέτα ξετρελαινόταν να περνάει από τις παλιές πύλες, ανατριχιάζε στη σκέψη πως τα παλιά τα χρόνια εκεί πέρα έστηναν κεφάλια μπηγμένα σε παλούκια, για

να τα βλέπουν όλοι. Υπήρχε το περίφημο κάστρο και πάρα για παιχνίδι, όμως τώρα η Γκρέτα τραβούσε προς τα μαγαζιά που πουλούσαν κάθε λογής πράγματα, αραδιασμένα κάτω από τους άγρυπνους πύργους του Καθεδρικού· τα λαμπερά μαγαζιά στο Πίτεργκείτ και το Στόουνγκείτ, γεμάτα από πανέμορφα καπέλα, κάδρα, υπέροχα έπιπλα και, το καλύτερο από όλα, τις βιτρίνες που κατακλύζονταν από αστραφτερά πετράδια, ρολόγια που χτυπούσαν ρυθμικά, δαχτυλίδια και περιδέρια.

Η Γκρέτα ήξερε μία προς μία εκείνες τις βιτρίνες και το πώς άλλαζε το περιεχόμενό τους ανάλογα με την εποχή. Ήταν δύσκολο να μη χαζεύει τις κομψές κυρίες και τους κυρίους που έφταναν εκεί με τις άμαξές τους και διάβαιναν περήφανα εκείνα τα μαγικά κατώφλια, όπου περίμεναν να τους εξυπηρετήσουν άντρες ντυμένοι με σκούρα σακάκια και κολλαριστά, ολόλευκα πουκάμισα. Η Γκρέτα ήταν για εκείνους αόρατη, με το κοντό, γκρι σάλι της και τη χλιομπαλωμένη φούστα της, λεκιασμένη από τους κόπους μιας ολόκληρης μέρας στην υπαίθρια αγορά. Κι εκείνη γινόταν ένα με τους πέτρινους τοίχους, τους έβλεπε να την προσπερνάνε όπως κρυβόταν στις σκιές, κι ύστερα χάζευε τις βιτρίνες, προσπαθώντας να αποφασίσει τι θα διάλεγε αν μπορούσε να έχει ό,τι λαχταρούσε η ψυχή της.

Τα όνειρα δε στοίχιζαν, όμως καμιά φορά ξεχνιόταν και χάζευε ώρα κάποια βιτρίνα, τόσο που όλο και κάποιος βοηθός θα της έγνεφε να τραβήξει παρακάτω. «Μας κόβεις τη μούστρα, μικρή». Στο Στόουνγκείτ υπήρχε ένα κοσμηματοπωλείο όπου δε σταματούσε ποτέ από τότε που ο ιδιοκτήτης την είχε βουτήξει από το μπράτσο, λέγοντας: «Μη θαρρείς πως δεν ξέρω τι κομπίνα πας να σκαρώσεις. Τσακίσου από δω, προτού φωνάξω τον χωροφύλακα». Άραγε να είχε νομίσει ο άνθρωπος πως η Γκρέτα ήταν μέλος συμμορίας και την είχαν στείλει να κόψει κίνηση, τη στιγμή που εκείνη απλώς θαύμαζε τα υπέροχα μαργαριτάρια και τα χρυσά βραχιόλια; Το πρόσωπό της είχε γίνει κατακόκκινο από την ντροπή. Δεν ήταν φτωχή επειδή το ήθελε.

Μακάρι να μπορούσα να ήμουν κομμάτι αυτού του κόσμου, αναστέναξε, καθώς φανταζόταν έναν μαγικό κόσμο μακριά από

τη φτώχεια του Γουόλμγκεϊτ, από τα στοιβαγμένα σπία και τα βρόμικα σοκάκια. Η Γκρέτα κοίταξε τις ροζιασμένες παλάμες της. Ποιος θα ήθελε δυο χέρια σαν κι αυτά; Θυμήθηκε την ονειροπόληση νωρίτερα κι αναρωτήθηκε ξανά τι να είχε δει η χήρα Γουόλς. Τι ήταν αυτό που αρνήθηκε να της φανερώσει; Μήπως την περίμενε ένα καλύτερο μέλλον, αρκεί να κατάφερε να το βρει, ένα μέλλον που θα της επέτρεπε μια μέρα να διαβεί τα κατώφλια εκείνων των πολυτελών καταστημάτων, στολισμένη με γούνες και όμορφα φουστάνια; Η σκέψη και μόνο ήταν αρκετή για να κάνει την καρδιά της να σφιχτεί από λαχτάρα.

Ήθελε ένα σπίτι με κανονικό τζάκι, με μπόλικο κάρβουνο για να ζεσταίνονται, μια κρεβατοκάμαρα δική της κι ένα μαλακό κάθισμα για να ξαποσταίνει το βράδυ, μια αποθήκη γεμάτη τρόφιμα. Αυτή η λαχτάρα ήταν που την έτρωγε μέσα της. Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός, έτσι έλεγε η παροιμία που είχε κεντήσει για τις καλόγριες. Το μόνο που είχε σημασία ήταν να υπάρχει φαγητό για τη μητέρα και τους άλλους, και να ήταν τα παιδιά αρκετά δυνατά ώστε να βρουν δουλειά όταν έφτανε η ώρα να σταματήσουν το σχολείο. Η Γκρέτα είχε διδαχτεί πως η σκληρή δουλειά και το να κάνεις το καθήκον σου είναι από μόνα τους αρκετή ανταμοιβή, όμως η ζωή δεν μπορεί να ήταν μονάχα αυτό, χρειαζόταν και λίγη λάμψη για να ξεφεύγει το μυαλό σου από αυτούς τους δρόμους, τους βουτηγμένους στις σβουνιές. Όμορφα αντικείμενα που μάγευαν το μάτι με τα χρώματα και το φως των αστεριών, αυτό χρειαζόταν η Γκρέτα για να φωτίσει τη ζωή της. Και πώς θα τα έβρισκε αυτά στη φτωχογειτονιά της;

Κανονικά, δεν έπρεπε να είχαν σημασία όλα αυτά, όμως μέσα της ήξερε πως είχαν. Οι Κοστέλο, χωρίς να φταίνε σε κάτι, ήταν φτωχοί, πάμπωχοι. Στη μητέρα άξιζε κάτι καλύτερο από τα βάσανα που υπέμενε τώρα, και μόνο η Γκρέτα θα μπορούσε να αλλάξει τα πράγματα. Το να χαζεύει τις βιτρίνες δεν ωφελούσε σε κάτι. Ίσως, σκέφτηκε, το μέλλον της να βρισκόταν σ' εκείνα τα μακριά δάχτυλα. Ίσως, αν προσπαθούσε να βελτιωθεί, εκείνα τα χέρια να άνοιγαν ένα μονοπάτι προς μια καλύτερη ζωή για όλους τους. Μακάρι να ήξερε πώς θα μπορούσε να συμβεί αυτό.

1879, Γιορκ. Η Γκρέτα Κοστέλο πρέπει να τα βγάλει πέρα μόνη της. Βρίσκει μερική απασχόληση στο κατάστημα ενός ηλικιωμένου κοσμηματοπώλη, του Σαούλ Έμπραχαμς, δουλεύοντας μόνο κάθε Σάββατο. Όμως, η προσοχή της στη λεπτομέρεια, τα μακριά της δάχτυλα και η σημασία που αποδίδει στην ομορφιά σύντομα πείθουν τον Σαούλ να την εκπαιδέψει ως κεντήστρα μαργαριταριών. Η νέα αυτή ιδιότητα θα τη βγάλει από τις δυσκολίες και θα την οδηγήσει σε μια νέα ζωή.

1879, Σκοτία. Ο Τζεμ Μπέιλι γνωρίζει την τεράστια δύναμη ενός τέλειου μαργαριταριού. Ο πατέρας του ήταν κυνηγός μαργαριταριών σε έναν παραπόταμο του Τέι στο Πέρθσερ της Σκοτίας, και μαζί είχαν βρει το σπανιότερο μαργαριτάρι, μια ολόλευκη καλλονή με το όνομα «Αρχόντισσα». Όταν το μαργαριτάρι καταλήγει στα χέρια του εμπόρου Έμπεν Σλίνγκερ, ο Τζεμ ρίχνεται στο κατόπι του, αποφασισμένος να το πάρει πίσω.

Μέσα από διαφορετικές γενιές και ηπείρους, από τους ποταμούς της Σκοτίας έως τον μεγάλο Μισισιπή, ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ είναι ένα μυθιστόρημα επιθυμίας και εκδίκησης, μια ιστορία για την οικογένεια και την ελευθερία, αλλά και για το ταξίδι μιας γυναίκας έως την αποκάλυψη της πραγματικής ομορφιάς που κρύβει μέσα της.

Εκδόσεις **ΨΥΧΟΓΙΟΣ**

www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 19424

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η